

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

2009-04-27
1 (1)
Dnr 2009:337

Redovisning av regeringsuppdrag att ge förslag på hur det nationella provsystemet bör utvecklas och utformas

Dnr U2009/1671/S

Härmed redovisas uppdraget om att ge förslag på hur det nationella provsystemet bör utvecklas och utformas givet i regleringsbrev för Skolverket för budgetåret 2009.

Per Thullberg
Generaldirektör

Tommy Lagergren
Enhetschef

I ärendets slutliga handläggning har Camilla Asp, Ragnar Eliasson, Ann Charlotte Gunnarson, Kjell Hedwall, Eva Lindgren, Staffan Lundh samt Helen Ängmo i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.

2009-04-27
1 (18)
Dnr: 2009:337

Förslag på hur det nationella provsystemet bör utvecklas och utformas

(1 bilaga)

Härmed redovisas uppdraget om hur det nationella provsystemet bör utformas och utvecklas, samt förutsättningar och kostnader att införa nationella prov i teckenspråk för elever med dövhet eller hörselskada givet i regleringsbrev för 2009.

Sammanfattning

Skolverket har gjort en genomgång och analys av ett antal frågeställningar genom möten med olika experter och sakkunniga. Nedan följer en sammanställning med förslag som riktar sig till regeringen och förslag som Skolverket avser arbeta vidare med.

Skolverket föreslår regeringen att

- Skolverket får i uppdrag att ta fram bedömningsmaterial i något eller några av ämnena bild, musik, slöjd och idrott och hälsa. I ett första skede bör detta ske för grundskolan. Kostnaden beräknas till ca 2 miljoner kronor per ämne.
- tillåta att vissa delprov kan genomföras på hösten i årskurs 9. Detta kräver en ändring i nuvarande grundskoleförordning.
- anslå särskilda medel för att utveckla ett datorbaserat bedömningssystem med tillhörande material. Skolverket föreslår att 6 miljoner årligen 2010-2012 avsätts.
- anslå särskilda medel att vidareutveckla bedömningsstöd för särskolans olika skolformer med 6 miljoner kronor per år under perioden 2010-2012.
- anslå särskilda medel att utveckla bedömningsstöd för teckenspråk för elever med dövhet eller hörselskada. Kostnaderna bedöms årligen bli 1,5-2 miljoner kronor.
- överväga om sambedömning av nationella prov bör regleras.

Skolverket vill även uppmärksamma regeringen på att

- Skolverket eventuellt inte kommer att kunna använda befintligt bemyndigande i sfi-förordningen för att föreskriva att endast datorbaserade nationella slutprov ska användas i sfi.

Skolverket avser att

- i framtiden internt använda beteckningen *Nationellt system för kunskapsbedömning* för att bättre synliggöra olika bedömningsformer.
- i samband med nya kursplaner och kunskapskrav se över om informationen från de avslutande nationella proven till sitt innehåll kan bli mer framåt-syftande och på så sätt bättre stödja elevens fortsatta kunskapsutveckling.
- revidera och justera befintligt material i det nuvarande provsystemet när en ny betygsskala införs.
- i en mindre försöksverksamhet pröva möjligheten att i grundskolan genomföra två delprov i ett ämne samma dag.
- i samband med revideringen av gymnasieskolan ta fram förslag till antalet prov, deras utformning samt för vilka kurser nationella prov bör finnas.
- intensifiera arbetet med provens stabilitet över tid och utreda hur detta bör göras samt om det är möjligt att därmed bättre beskriva elevens kunskapsutveckling över tid.
- göra en genomgång som beskriver för- och nackdelar med de resultatmått som finns samt vilka eventuellt nya mått som bör introduceras i Skolverkets databas SIRIS.
- ta fram material för bedömarträning inför införandet av nationella ämnesprov i årskurs 6.

Sammanfattning	1
1. Bakgrund	4
Dagens provsystem.....	4
2. Utgångspunkter för provsystemets utveckling och utformning	5
Identifierade behov.....	5
Provsystemets syften.....	6
3. Utformning av ett nationellt system för kunskapsbedömning	7
Bedömnings- och betygsstöd med framåtsyftande funktion.....	7
Provsystemets innehåll och funktion – flexibla bedömningsstöd i fler ämnen.....	8
Grundskolan – flexibel tidsanvändning.....	9
Särskolan – utökat bedömningsstöd.....	10
Specialskolan – bedömningsstöd i teckenspråk.....	10
Gymnasial utbildning – översyn i samband med gymnasiereformen.....	11
4. IT-baserade bedömningsformer	12
Utveckling av datorbaserade prov.....	13
Genomförande av datorbaserade prov.....	13
5. Kunskapsbedömningssystemets roll för resultatuppföljning	14
Behovet av ökad stabilitet hos de nationella proven.....	15
Stöd för skolans kvalitetsarbete.....	15
6. Likvärdighet och rättvisa	16
Sambedömning.....	17
Bedömarträning.....	17
Provbetyg och slutbetyg.....	18

Bilaga. Bedömaröverensstämmelse vid bedömning av nationella prov

1. Bakgrund

Regleringsbrevet för Skolverket avseende 2009 innehåller följande uppdrag.

Skolverket ska senast den 4 maj 2009 till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) redovisa förslag på hur det nationella provsystemet bör utvecklas och utformas. Av redovisningen ska det också framgå förutsättningar och kostnader för att införa nationella prov i teckenspråk för elever med dövhet eller hörselskada.

För att besvara uppdraget har Skolverket gjort en genomgång och analys av ett antal frågeställningar genom möten med olika experter och sakkunniga, såväl interna som externa. Bland annat har de universitetsinstitutioner som konstruerar och utvecklar prov- och annat bedömningsmaterial samt forskare vid flera möten getts tillfälle att komma in med synpunkter.

Nedan följer först en kort beskrivning av nuvarande provuppdrag. Därefter diskuteras de frågor som kommit fram i den inventering Skolverket gjort inför avrapporteringen av uppdraget. Diskussionen är indelad i följande huvudrubriker: *Utgångspunkter för provsystemets utveckling och utformning*, *Utformning av ett nationellt system för kunskapsbedömning*, *IT-baserade bedömningsformer*, *Kunskapsbedömningsystemets roll för resultatuppföljning* och *Likvärdighet och rättvisa*. Förslag till åtgärder är uppdelade efter vad Skolverket har för avsikt att under det närmaste året undersöka eller utveckla samt vad som kräver ett ställningstagande från regeringen.

Dagens provsystem

Det nationella provsystemet som det ser ut idag har utvecklats enligt direktiven i tidigare givna uppdrag.¹

Det nationella provsystemet består av nationella prov, provmaterial i den internet-baserade provbanken och diagnostiska material.

Syftena med det nationella provsystemet är att

- bidra till ökad måluppfyllelse för eleverna,
- förtydliga målen och visa på elevers starka och svaga sidor,
- konkretisera kursmål och betygskriterier,
- stödja en likvärdig och rättvis bedömning och betygssättning och
- ge underlag för en analys av i vilken utsträckning kunskapsmålen nås på skolnivå, på huvudmannanivå och på nationell nivå.

Provsystemet ska alltså enligt de tidigare uppdragen uppfylla flera olika syften. Eftersom det är svårt att med ett enskilt instrument möta alla dessa syften består provsystemet av olika typer av material.

---

¹ U2004/5293/S, U2005/8381/G, U2006/8951/S, U2008/1045/SV och U2008/2645/S

I flera rapporter² har Skolverket visat att det nationella provsystemet uppskattas av lärare och att proven upplevs vara ett gott stöd vid bedömning och betygssättning. Generellt kan man konstatera att såväl lärare som rektorer i grundskolan och gymnasieskolan är mycket nöjda med det nuvarande provsystemet. De tycker att proven är arbets- och tidskrävande men att det man får tillbaka är värt den nedlagda arbetsinsatsen. Även eleverna i grundskolan och gymnasieskolan uttrycker i allmänhet att det är bra med nationella prov och ser dem som en form av trygghet. Alla gör samma prov och bedömningen leds av någon annan än den egna läraren. Nationella prov kan också upplevas som en andra eller extra chans att visa sina kunskaper.

De olika delarna i ett nationellt bedömningssystem måste hålla hög kvalitet. Materialen behöver vara både valida och reliabla, dvs. pröva rätt saker och göra det på ett tillförlitligt sätt. Skolverket har tidigare analyserat det nationella provsystemet med avseende på kvalitet och kostnadseffektivitet³. Slutsatsen har varit att konstruktionen av de svenska nationella proven följer internationell standard för professionell konstruktion av prov och att de därmed är av hög teknisk och innehållslig kvalitet. Kostnaderna har också bedömts vara i nivå med jämförbara system i andra länder.

2. Utgångspunkter för provsystemets utveckling och utformning

Identifierade behov

I promemorian Resultatförbättring i grundskolan⁴ konstaterade Skolverket att det finns brister i lärares bedömning och betygssättning. Lärarna har också fått otillräckligt stöd och för lite tid för att uttolka, diskutera och konkretisera läroplaner, kursplaner och betygskriterier. Svagheter i kunskapsbedömning leder till att elevers svårigheter upptäcks för sent eller blir otillräckligt analyserade. Tidigare och tydligare kunskapsbedömningar är, enligt Skolverkets bedömning, en viktig väg till ett bättre resultat.

Skolverket har i flera lägesbedömningar fört fram vikten av god bedömningskultur och ökad resultatmedvetenhet på skolorna. Uppföljning och utvärdering är områden som ständigt återkommer som bristområden enligt inspektionen. Skolors uppföljning av elever i de tidiga åren är särskilt viktig för att skolan ska kunna anpassa sin undervisning och se till att eleverna förvärvar de kunskaper som krävs för den fortsatta skolgången. Skolhuvudmännens och skolornas uppföljning och kontroll av bedömning och betygssättning måste stärkas.⁵ Inspektionen visar att det finns brister i huvudmännens och skolors uppföljning av elevers kunskaper. Den mer

---

² Det nationella provsystemet – vad, varför och varhän Bilaga till Skolverkets svar på regeringsuppdrag avseende resultatinformation(U2003/2060/S), deluppdrag E: Skolverkets bedömning av dagens system? (Dnr 01-2003:2038); Prövostenar i praktiken (04:848)

³ Det nationella provsystemet – vad, varför och varhän?

⁴ Intern promemoria

⁵ Skolverkets lägesbedömning 2007.

systematiska uppföljningen inskränker sig oftast till att endast omfatta ämnena svenska, engelska och matematik.⁶

Provsystemets syften

I departementspromemorian ”Fler obligatoriska nationella ämnesprov i grundskolan m.m.”⁷ anges ett antal syften med att införa fler obligatoriska nationella ämnesprov i grundskolan och motsvarande skolformer:

- Stöd i lärares arbete med elevernas lärande
- Lärares bedömning och betygssättning av elevers kunskaper blir mer likvärdig
- Stärkt uppföljning av elevers kunskaper för att bevaka elevers rätt till en likvärdig utbildning och för att öka måluppfyllelsen
- Obligatoriska ämnesprov i årskurserna 3, 5 och 9 möjliggör uppföljning av elevers kunskaper under hela grundskoletiden
- Nationella prov är ett viktigt instrument för lärare, skolor och skolhuvudmän vid bedömning av behov av stödinsatser.

I remissyttrandet på utredningen Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan⁸ delade Skolverket utredarens bedömning att de nationella provens primära syfte inte bör vara att konkretisera mål och kunskapskrav. Dock ville Skolverket i sammanhanget betona betydelsen av att nationella prov även i framtiden speglar kursplanerna med bredd och variation, samtidigt som proven inte får bli för omfattande eller ta för mycket tid i anspråk när de genomförs.

Nationella prov och övriga bedömningsmaterial bidrar till att utveckla bedömningskompetensen på skolor vilket, enligt Skolverkets bedömning, indirekt också bidrar till att öka måluppfyllelsen. Eftersom prov och bedömningsmaterial konstrueras utifrån gällande läro- och kursplaner blir de också ett slags kommentarmaterial som förtydligar och konkretiserar styrdokumentet

De uttalade syftena bör vara att prov- och övriga bedömningsmaterial ska stödja likvärdig bedömning och betygssättning samt utgöra underlag för analyser på olika nivåer i skolsystemet.

Det tidigare namnet *Nationellt provsystem* leder tankarna och diskussionen till begreppet prov, som utesluter andra former av bedömning. Skolverket avser att fortsättningsvis internt benämna systemet *Nationellt system för kunskapsbedömning*. Med detta vill Skolverket betona att begreppet kunskapsbedömning inrymmer mer än bara nationella prov och omfattar alla former av nationellt stöd för bedömning av elevens kunskapsutveckling.

---

⁶ Skolverkets lägesbedömning 2006

⁷ U2008/4707/S

⁸ SOU 2007:28

3. Utformning av ett nationellt system för kunskapsbedömning

Bedömnings- och betygsstöd med framåtsyftande funktion

Förenklat kan man säga att elever möter två huvudtyper av bedömning. Den ena typen av bedömning följer elevens kunskapsutveckling genom att fortlöpande använda sig av bedömningssituationer i mer eller mindre formaliserad form. Bedömningsinformationen används för att bättre kunna planera och stödja elevens kunskapsutveckling. När lärare använder sig av ett nyanserat språk och tar sig tid att förklara grunderna för och resultatet av bedömningen för eleven blir eleven mera delaktig i sitt lärande. Elevresultaten är också för läraren en mycket konkret och detaljerad utvärdering av sin egen undervisning och ett stöd för planeringen av kommande undervisning.

Den andra typen av bedömning avser de bedömningssituationer som ska ge ett sammanfattande utlåtande om vad elevens kunskapsutveckling fram till ett visst bedömningstillfälle lett till. Det kan här handla om ett av läraren utformat prov eller ett nationellt prov där man i form av poängliknande resultat eller med mer eller mindre betygsliknande beteckningar sammanfattar elevens prestation.

Dessa båda typer av bedömning, som kan associeras med begreppen formativ och summativ bedömning, behöver inte stå i motsatsförhållande till varandra utan kan förekomma tillsammans och i olika former.

Forskning⁹ pekar på att den formativa bedömningen i undervisningen tycks ha större positiv inverkan när det gäller elevers kunskapsutveckling än många andra traditionella faktorer som t.ex. mindre gruppstorlek.

Syftet med ett nationellt prov, förutom den betygsstödjande funktionen, kan vara att få fram resultatsammanställningar som kan användas vid jämförelser med andra grupper i skolväsendet. Sådana jämförelser kan göras på skol-, huvudmanna-, nationell nivå eller mellan olika grupper av elever utifrån kön, etnicitet, klass etc.

Man kan också om så önskas i nationella prov bygga in återkopplingar till eleven som förutom det sammanfattande omdömet även ger framåtriktad information om hur man kan gå vidare med elevens kunskapsutveckling eller hur undervisningen ska förhålla sig till konstaterade resultat. Ett bra exempel på detta är de nationella ämnesproven i årskurs 3 och 5 där man fyller i kunskapsprofiler för varje elev. I kunskapsprofilen vägs resultat på provet samman med övrigt bedömningsunderlag som läraren har. Utifrån kunskapsprofilen kan sedan lärare och elev tillsammans planera den efterföljande undervisningen.

I jämförelse med provresultaten från årskurs 3 och 5 utnyttjas de avslutande betygsstödjande bedömningarna i årskurs 9 och gymnasiets kurser i mindre utsträckning framåtsyftande. Skolverket avser att i samband med nya kursplaner och kunskapskrav se över om informationen från de avslutande nationella proven till sitt innehåll kan bli mer framåtsyftande och på så sätt bättre stödja elevens fortsatta kunskapsutveckling.

---

⁹ T.ex. Black & Wiliam Inside the Black Box (2001)

Systemets innehåll och funktion – flexibla bedömningsstöd i fler ämnen

Ett nationellt system för kunskapsbedömning bör, enligt Skolverkets uppfattning, vara ett stöd för lärare och elever. Eleven ska ha insyn i vad som bedöms, på vilket sätt det är avsett att ske samt fortlöpande få stöd för att förstå sin egen kunskapsutveckling. Det senare har betydelse för att eleven ska kunna ta ansvar för sitt eget lärande. För läraren kan stödet synliggöra syften och strukturer i olika bedömningsformer och därmed indirekt stärka den egna bedömarkompetensen. Det kan gälla såväl konventionella som alternativa bedömningsformer som t.ex. självbedömning och kamratbedömning. Olika former av nationella prov- och bedömningsmaterial bidrar till en ökad likvärdighet vid bedömning och betygssättning. Stor öppenhet i bedömningssystemet uppmuntrar till dialog och reflektion i undervisningssituationen mellan elever samt mellan lärare och elever.

Kunskapsbedömningssystemets material är ett stöd för arbetet med skriftliga omdömen och individuella utvecklingsplaner. Lärarna beskriver elevernas kunskapsutveckling, samtidigt som lärarnas bedömarkompetens stärks. Fler öppet tillgängliga delar i kunskapsbedömningssystemet bidrar också på ett bättre sätt än idag till att föräldrarna blir delaktiga i sina barns lärande.

För att skapa förutsättningar för lärare att utforma bedömningsituationer efter egna behov bör dock vissa delar av bedömningsstödet inte vara öppna för elever. Behörighetsskyddade är också de delar som har det uttalade syftet att vara summerande eller betygsstödjande bedömningar, såsom t.ex. nationella prov och liknande material.

Kunskapsbedömningssystemets material bör bestå av nationella prov, provdelar, grupperingar av uppgifter, diagnosmaterial samt enskilda större uppgifter som t.ex. är av laborativ och undersökande art.

Enligt Skolverkets mening är det viktigt att det nationella systemet för kunskapsbedömning även inkluderar ämnen som inte ingår bland de nationella provämnena. Alla skolämnen har betydelse vid meritvärdering och påverkar därmed elevers möjligheter att få välja eller konkurrera om framtida utbildningsvägar på gymnasiet eller högskolan. Därmed blir också frågan om en likvärdig och rättvis betygssättning av generell betydelse för alla skolämnen och behovet av bedömningsstöd i fler ämnen aktualiseras.

Bedömningsmaterialens legitimitet bestäms av hur väl materialen prövar kursplanens mål och hur väl de är i samklang med lärarnas uttolkning av kursplanens kunskapskrav. Här är viktigt att framhålla att ett enskilt nationellt prov inte prövar alla mål men att man över tid kan se till att proven täcker de flesta av målen.

Utvecklingen av ett nationellt prov, baserat på utprövningar och arbete i olika kvalitetssäkrande referensgrupper kostar i storleksordningen 2 miljoner kronor per prov. För att minska kostnaderna vid utvecklingen av bedömningsstöd föreslår Skolverket att man för ett nytt ämne väljer ut några få områden i ämnets kursplan. För att bättre kunna täcka kursplanen med bredd och variation fylls sedan nytt material på kontinuerligt. Detta behövs också för att garantera att eleverna möter nya material när bedömningsbanken används som stöd för betygssättningen.

Grundskolan – flexibel tidsanvändning

De nationella proven i engelska, matematik och svenska samt svenska som andraspråk består i årskurs 9 av tre delprov vardera. När de nationella proven i biologi, fysik och kemi tillkommer från och med 2010 blir det svårt att få plats med ytterligare ämnen, t.ex. samhällsorienterande ämnen. Det är förstås en väsentlig skillnad om enskilda elever ska göra samtliga ämnesprov eller ett prov per ”ämnesgrupp”. Dock är den senare lösningen också behäftad med en del problem, som t.ex. sämre underlag för jämförelser inom kommunen mellan skolor.

För att minska provträngseln under vårterminen i årskurs 9 anser Skolverket att regeringen bör tillåta att delar av nationella prov, t.ex. muntliga delprov, även får genomföras under höstterminen i årskurs 9. För detta krävs en ändring i grundskoleförordningen som föreskriver att nationella prov ska ges i slutet av årskurs 9. Att förlägga prov eller delprov under höstterminen har fördelen att läraren får mer tid att med sin undervisning följa upp konstaterade elevresultat. Samtidigt innebär detta att elevens efterföljande kunskapsutveckling fram till betygssättningen för med sig att det tidigare genomförda nationella provet minskar i betydelse som stöd för betygssättningen.

För att minska antalet provdagar avser Skolverket att i en mindre försöksverksamhet pröva möjligheten att genomföra två delprov i ett ämne samma dag. Även en sådan modell behöver kompletteras med ytterligare ett provtillfälle, t.ex. för genomförandet av muntliga uppgifter.

Sedan 2006 pågår utvecklingen av material till en prov- och bedömningsbank i SO- och NO-ämnen, teknik, hem- och konsumentkunskap, franska, spanska och tyska för grundskolan. Inom det samhällsorienterande blocket utvecklas i ett första skede material för ämnet samhällskunskap med syfte att stödja lärares betygssättning. Det pågår också en utveckling av diagnosmaterial i NO för grundskolans yngre åldrar. Materialen ska enligt Skolverkets planering tillgängliggöras från och med våren 2010. Material i hem- och konsumentkunskap samt franska, spanska och tyska finns redan tillgängliga för lärare.

Skolverket har påbörjat planeringen för införandet av ämnesprov i årskurs 6 istället för årskurs 5. I övrigt behöver utvecklingen av material i kunskapsbedömningssystemet kopplas mycket nära till utvecklingen av nya kursplaner och kunskapskrav samt införandet av en ny betygsskala i grundskolan. Skolverket avser också att revidera och justera befintligt material i det nuvarande provsystemet när en ny betygsskala införs, vilket kommer att medföra kostnader för Skolverket.

Regeringen har i vissa sammanhang uttryckt att prov kan bli aktuella i fler ämnen. Om prov i ytterligare teoretiska ämnen ska införas förordar Skolverket en flexibel lösning där provmaterial läggs i en prov- och bedömningsbank. På så sätt kan man undvika att genomförandet av prov bygger på många gemensamma nationella provdagar. Obligatoriska provmaterial i en provbank kan användas utifrån lokala behov och beslut om tidpunkt för genomförande. En nackdel är att denna lösning inte lika tydligt bidrar till likvärdighet inför betygssättningen jämfört med genomförande av prov på samma dag. Resultaten är också svårare att följa upp.

För praktisk-estetiska ämnen är det troligen inte heller lämpligt att som betygsstöd använda nationella prov i traditionell mening. Här bör man hellre söka andra lösningar som tillhandahåller olika bedömningsmaterial som kan användas vid behov. Skolverket föreslår att regeringen ger Skolverket ett uppdrag om att ta fram bedömningsmaterial i något eller några av ämnena bild, musik, slöjd och idrott och hälsa. I ett första skede bör detta ske för grundskolan. Kostnaden beräknas till ca 2 miljoner kronor per ämne.

Särskolan – utökat bedömningsstöd

Skolverket arbetar med ett uppdrag att stärka kunskapsbedömningen i särskolan¹⁰. För särskolan finns idag mycket begränsat stöd i det nationella provsystemet. Skolverket anser att även särskolan bör omfattas av stöd i det nationella kunskapsbedömningssystemet.

Skolverket förordar flexibla lösningar där provmaterial läggs i en prov- och bedömningsbank. Materialen bör inte vara obligatoriska att använda i särskolan. Det är också viktigt att information om materialen sprids till skolorna genom olika former av informationsinsatser.

Skolverket anser att regeringen bör anslå särskilda medel att utveckla bedömningsstöd för särskolan. Medlen ska användas i två steg. I ett första steg kartlägger Skolverket för den obligatoriska särskolan, gymnasiesärskolan och särvox behoven av egna bedömningsmaterial förutom det bedömningsstöd som det nationella systemet för övrigt erbjuder. I steg två tas sedan, utifrån denna kartläggning, materialen fram parallellt med utvecklingen och införandet av kursplaner och kunskapskrav för de olika skolformerna. För särskolans olika skolformer anser Skolverket att 6 miljoner kronor per år bör avsättas 2010-2012.

Specialskolan – bedömningsstöd i teckenspråk

Specialskolan använder de obligatoriska nationella ämnesprov samt diagnostiska material som tillhandahålls för grundskolan. Lärarna i specialskolan gör vissa anpassningar utifrån specialskolans kursplaner, t.ex. genomförs inte det engelska delprov som prövar förmågan att lyssna. I svenska tillhandahåller Skolverket ett särskilt inspirationsmaterial som utvecklas tillsammans med Specialpedagogiska skolmyndigheten. Specialskolan kan i övrigt använda de material som tillhandahålls i grundskolan.

Införande av nationella prov i teckenspråk

Skolverket genomförde 2006 tillsammans med Specialpedagogiska institutet och Specialskolemyndigheten en undersökning om förutsättningarna för att genomföra nationella prov i teckenspråk för döva elever och elever med hörselskador. Uppgifter konstruerades och prövades bl.a. ut i Manillaskolan i Stockholm. Gruppen elever som har teckenspråk som modersmål är mycket liten och det är tveksamt om den är tillräckligt stor för att utgöra ett stabilt underlag för utprovning av provuppgifter.

---

¹⁰ U2008/1230/S

På grund av teckenspråkets korta tid som skol- och universitetsämne finns inte heller självklara miljöer möjliga för konstruktions- och utvecklingsarbete. Vid Institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet, avdelningen för teckenspråk, bedrivs dock undervisning i och forskning om teckenspråk.

I bl.a. Storbritannien, Nederländerna, Australien och USA finns prov i teckenspråk för barn i förskoleåldern upp till ca 11 års ålder. I Norge finns examensprov i teckenspråk för gymnasieskolan. I Sverige har gjorts en studie om bedömning av teckenspråk där man översatt ett amerikanskt provinstrument till svenska förhållanden. Där prövades receptiva och produktiva färdigheter¹¹.

Ett nationellt prov i teckenspråk förutsätter bl.a. filmat originalmaterial på teckenspråk vilket sannolikt medför större utvecklingskostnader än för ett prov för hörande.

Ett uppdrag till Skolverket att utveckla nationella prov i teckenspråk kräver en långsiktig kompetensuppbyggnad. Erfarenheter från utveckling av provmaterial i nya ämnen i provbanken visar att det tar lång tid att bygga upp bedömningskompetens och att skapa miljöer för utveckling av bedömningsstöd. Eftersom det skulle ta tid att bygga upp rätt kompetens och skapa en miljö för utveckling av nationella prov i teckenspråk kan sådana nationella prov tidigast tillhandahållas våren 2012.

Skolverket bedömer att kostnaderna för utveckling av nationella prov i teckenspråk kommer att uppgå till 3-3,5 miljoner kronor årligen. Därtill kommer insatser för implementering.

Skolverkets slutsats har hittills varit blir att det är problematiskt att konstruera och använda sig av regelrätta nationella prov i teckenspråk. Skolverket föreslår därför istället att ett bedömningsstöd, som består av uppgifter i en uppgiftsbank som läraren kan använda sig av, utvecklas. Uppgifterna bör åtföljas av elevlösningar och bedömningsanvisningar som kan stärka lärarens bedömarkompetens. Genom att kontinuerligt fylla på uppgiftsbanken ökar urvalet av uppgifter och därmed minskar de negativa konsekvenserna av att elevgruppen är så liten vid utprovningarna. Ett bedömningsstöd kan tillhandahållas från våren 2011. Kostnaden beräknas till 1,5–2 miljoner per år.

Gymnasial utbildning – översyn i samband med gymnasiereformen

För gymnasieskolan finns en flexibilitet för skolorna att lägga upp undervisningen. Många skolor delar in läsåret i perioder vilket innebär att ämnen och kurser kan sluta vid olika tillfällen på olika skolor. Skolverket tillhandahåller därför nationella prov både på höst- och vårterminen. Provträngseln för gymnasieelever kan anses vara mindre än för grundskoleelever. Dock finns även för gymnasieskolan problem när provtider ska föreskrivas eftersom sju kursprov erbjuds både höst- och vårtermin.

---

¹¹ Schönström, K. Simper-Allen, P. & Svartholm, K. Assessment of signing skills in school-aged deaf students in Sweden. 2003.

För gymnasial utbildning finns material i provbanken för vissa kurser i biologi, fysik, kemi, matematik, engelska, franska, spanska och tyska. Dessutom finns en provbank med prov för program med yrkesämnen. Nya material till de olika ämnen konstrueras och utvecklas regelbundet.

Skolverket anser att det i så många ämnen som möjligt bör erbjudas bedömningsstöd i form av nationella prov eller internetbaserade prov- och bedömningsbanker. Eftersom det är problematiskt att föreskriva om fler obligatoriska provtillfällen i gymnasieskolan förordar Skolverket flexibla lösningar. För gymnasieskolans del saknas ännu underlag för annat än ett principiellt ställningstagande att alla betyg har betydelse för val av fortsatta studier, vilket innebär att bedömningsstöd i någon form borde finnas i de flesta ämnen.

Skolverket avser att revidera och justera befintligt material i det nuvarande provsystemet när nya kursplaner och kunskapskrav samt en ny betygsskala införs, vilket kommer att medföra kostnader för Skolverket.

I samband med revideringen av gymnasieskolan behöver antalet prov ses över, deras utformning samt för vilka kurser nationella prov ska finnas. Skolverket avser återkomma med förslag kring detta.

4. IT-baserade bedömningsformer

Skolverket anser att datorbaserade bedömningar bör vara viktiga inslag i det framtida kunskapsbedömningssystemet. Det kan gälla så kallade linjära bedömningar där datorn presenterar ett antal på förhand bestämda uppgifter som eleven kan besvara mer eller mindre interaktivt vid datorn. Det finns också datorbaserade adaptiva bedömningar där datorn anpassar uppgifternas svårighetsgrad fortlöpande efter elevens svar på uppgifterna. Med denna typ av bedömningar kan man minska antalet uppgifter som provtagaren behöver göra för att få en reliabel bedömning av provtagarens kunskapsnivå. Trots de möjligheter som kan tillskrivas adaptiva prov visar erfarenheter från t.ex. Danmarks nationella adaptiva datorbaserade prov att det finns begränsningar vad gäller vilka mål och färdigheter som kan prövas. Skolverket arbetar med en kunskapsöversikt om adaptiva prov och den har bl.a. som syfte att föreslå strategier för framtida satsningar på datorbaserade prov och bedömningsformer. Översikten ska vara klar i juni månad 2009.

Datorisering kan underlätta och höja säkerheten för distributionen av nationella prov och bedömningsmaterial. Likaså kan datormediet introducera nya uppgiftsformat som kompletterar eller till vissa delar ersätter traditionella papper och penna uppgifter. Datormediet kan också erbjuda nya sätt för elever att visa sina kunskaper genom att innehålla mer autentiska bedömningsituationer med hjälp av multimedia eller simuleringar samtidigt som olika mer eller mindre interaktiva svarsformat kan vara bra för elever som har svårigheter med det skrivna formatet.

När prov genomförs datorbaserat underlättas även resultatinsamlingen. En kort beskrivning av hur detta kan gå till har lämnats i ”Redovisning av uppdrag om uppföljning av provresultat för sfi”.¹²

Utveckling av datorbaserade prov

Sedan 2006 pågår en utveckling av en bedömningsplattform där avsikten initialt var att utveckla ett generellt verktyg för att digitalt konstruera och distribuera nationella provmaterial samt andra typer av bedömningsmaterial. I och med regeringsuppdraget om datorbaserade sfi-prov¹³ som ska införas senast 1 januari 2010 har arbetet med plattformen inriktats mot interaktiva prov. I sammanhanget prövas t.ex. uppgiftskonstruktörsverktyget, användarhantering, säkerhetsfrågor och rutiner i samband med genomförande av proven. Den utveckling som sker i bedömningsplattformen för sfi-proven kan återanvändas och utnyttjas för arbetet med framtida datorbaserade bedömningsmaterial. I det arbete som pågår tar Skolverket tillvara erfarenheter från övriga nordiska länder samt från arbetet med de datorbaserade proven i PISA-studien¹⁴.

Skolverket anser att regeringen bör stödja arbetet med utveckling av datorbaserade prov och bedömningsformer genom att anslå 6 miljoner per år 2010-2012 för utveckling av interaktiva bedömningsstöd inom några pilotområden. Följande exempel på utvecklingsområden kan skapa stor potential för den fortsatta utvecklingen.

1. Överföring av vissa diagnostiska material i matematik för att möjliggöra datorrättade självbedömningar,
2. Nya uppgifts- och svarsformat i språk genom att utnyttja datorns multimediala möjligheter,
3. Diagnosmaterial i NO för yngre åldrar för att studera nya uppgifts- och svarsformat bortom det textbaserade för att erbjuda elever fler möjligheter för sin kunskapsredovisning,
4. Samarbete med något/några nordiska länder kring utveckling av datorbaserade prov eller diagnoser.

Genomförande av datorbaserade prov

När datorbaserade prov ska genomföras måste huvudmännen se till att skolornas datorer har nödvändig prestanda, bandbredd och att det finns support för genomförandet. Proven måste också genomföras med tillräcklig säkerhet och utan att provtagaren har möjlighet att använda datorn till annat än att genomföra provet, t.ex. chatta, söka och hämta information på Internet eller från provtagarens egen dator. Tekniska lösningar för att förhindra att otillåtna hjälpmedel används innebär

---

¹² Dnr 01-2008:723

¹³ U2008/1045/SV

¹⁴ Programme for International Student Assessment (OECD)

att datorerna måste startas om med hjälp av ett provprogram som tillfälligt begränsar datorns funktionalitet.

Enligt regeringsuppdraget om IT-uppföljning¹⁵ går det ca 6 elever per dator i grundskolan. Även om det kan se bättre ut för gymnasieskolan, får datortätheten konsekvenser för möjligheten att genomföra IT-baserade prov om alla elever ska göra proven samtidigt. Det får i dagsläget anses uteslutet att välja lösningar som kräver att alla elever gör datorbaserade prov samtidigt.

Skolverket har bemyndiganden att meddela föreskrifter om nationella prov. För att kunna föreskriva att skolhuvudmännen ska genomföra datorbaserade prov kan föreskrifterna behöva omfatta krav på viss prestanda hos skolans datorer och hastighet på bredbandsuppkoppling såväl som krav på teknisk kompetens hos skolan/anordnaren. Vidare kan huvudmannens IT-policy komma att påverkas t.ex. om ett prov innehåller video och man har begränsningar för strömmande media i brandvägg.

Det är inte uteslutet att de krav som måste ställas för att kunna genomföra datorbaserade prov för vissa huvudmän kommer att innebära kostnader som inte är oväsentliga. Samtidigt kan de ökade kostnaderna ställas mot framtida vinster i form av t.ex. ökad säkerhet vid genomförande och automatiserad bedömning av elevresultat. Skolverket är ändå tveksamt till att meddela föreskrifter som inledningsvis kan leda till inte oväsentligt ökade kostnader för vissa huvudmän. Det är också tveksamt om det bemyndigande som Skolverket har ger möjlighet att föreskriva om t.ex. hastighet på bredbandsuppkoppling och krav på teknisk kompetens.

Skolverket arbetar för närvarande med föreskrifter om de IT-baserade sfi-proven och genomför i samband med detta en konsekvensutredning. Skolverket vill uppmärksamma regeringen på att Skolverket eventuellt inte kommer att kunna använda befintligt bemyndigande i sfi-förordningen för att föreskriva att endast datorbaserade nationella slutprov ska användas i sfi.

5. Kunskapsbedömningssystemets roll för resultatuppföljning

Nationella prov används idag för uppföljning på olika nivåer i systemet. På nationell nivå redovisas och analyseras resultaten varje år. Resultaten presenteras också i Skolverkets databas SIRIS¹⁶ (där det är möjligt). Skolan och huvudmannen har möjlighet att genomföra analyser utifrån sina egna insamlingar eller från de verktyg som Skolverket tillhandahåller. Till de syften som formulerats för provsystemet har också framförts önskemål om att mäta trender (över tid), vilket idag i första hand görs genom internationella jämförande studier.

Det finns sedan tidigare en rad problem beskrivna när det gäller att använda nationella prov för uppföljningsändamål. Även med tydligare formulerade mål kommer det med stor sannolikhet att kvarstå svårigheter att med prov, där alla elever gör

---

¹⁵ Dnr 75-2007:3775

¹⁶ SIRIS är Skolverkets Internetbaserade Resultat- och kvalitetsInformationsSystem

samtliga uppgifter, få en tillräcklig täckning av alla målen, så att man med tillräcklig säkerhet och validitet kan beskriva såväl övergripande kunskapsnivåer som kunskaper på underliggande delområden.

Skolverket avser att stärka det redan pågående arbetet med provens stabilitet över tid samt göra en genomgång av det stöd som tillhandahålls skolor och huvudmän i Skolverkets databas SIRIS.

Behovet av ökad stabilitet hos de nationella proven

För att huvudmän och skolor ska få en bättre jämförbarhet mellan olika års prov och därmed bättre mått på hur de egna utvecklingsinsatserna verkar resultatmässigt krävs god stabilitet mellan proven. I rapporten "Redovisning av uppdrag om skillnaden mellan betygsresultat på nationella prov och ämnesbetyg i svenska, matematik och engelska i årskurs 9"¹⁷ har Skolverket uppmärksammat att provens stabilitet varierar över tid för olika ämnen. Tittar man på en tioårsperiod är provresultaten för engelska relativt stabila medan de för t.ex. matematik påvisar en större variation. En sådan variation är problematisk när det t.ex. gäller det nationella provets syfte att vara betygsstödande.

Skolverket och de universitet som utvecklar och konstruerar prov och provmaterial arbetar idag på olika sätt för att allt material ska hålla hög kvalitet och för att proven ska vara jämförbara över tid. Enligt Skolverkets bedömning behöver detta arbete stärkas ytterligare.

Det finns olika modeller för hur provens stabilitet över tid kan förbättras och utvecklas. Redan idag används i viss omfattning s.k. ankaruppgifter vid utprovning av nationella provuppgifter, men detta arbete behöver ytterligare systematiseras.

Skolverket kommer att utreda i vilken grad det är möjligt att stabilisera proven och vilka nackdelar med avseende på validiteten det kan innebära att stabilisera proven med hjälp av ankaruppgifter. I utredningen ska också ingå hur omfattande urvalet av elever behöver vara samt i hur stor utsträckning ankaruppgifterna kan genomföras via dator för att belasta skolor och elever i så liten utsträckning som möjligt. I utredningen kommer också att analyseras om de nationella provens omfattning sett i t.ex. treårsperioder är tillräcklig för att beskriva kunskapsutveckling över tid. Skolverket avser också att analysera i vilken utsträckning det är möjligt att använda nationella prov för uppföljning över tid på nationell nivå. Skolverkets bedömning är dock att de internationella jämförande studierna måste vara basen för trendmätningar medan kunskapsbedömningssystemets viktigaste funktion är att stödja en rättvis och likvärdig bedömning och betygssättning. Skolverket avser att påbörja arbetet med en sådan utredning under hösten 2009.

Stöd för skolans kvalitetsarbete

Uppföljning av nationella provresultat är ett viktigt underlag för skolans och kommunens kvalitetsarbete.

---

¹⁷ Dnr 75-2008:3789

I Skolverkets databas SIRIS publiceras bl.a. betygs- och provresultat för samtliga skolor. I början av 2009 publicerades nya mått i SIRIS som hjälpmedel för att stärka skolor och skolhuvudmäns kvalitetssäkring av bedömning och betygssättning. I SIRIS finns möjlighet att skolvis se relationen mellan provbetyg och slutbetyg i svenska, matematik och engelska i årskurs 9. Statistiken publiceras som andelen elever som har lika, högre respektive lägre slutbetyg jämfört med provbetyg per skola, kommun och nationellt. Avsikten är att skolor ska använda uppgifterna som stöd i sitt kvalitetsarbete med avseende på t.ex. betygssättning.

I Skolverkets analysverktyg SALSA¹⁸ kan betygsresultaten analyseras med hänsyn tagen till skolans elevsammansättning. Andra mått som Skolverket kan ta fram är s.k. *value-added*-mått, dvs. mått där skolans bidrag separeras från resultatmått genom att kunskapsmätningar genomförs för samma elev vid flera tillfällen. Uppföljningen av de nya nationella proven i grundskolan kommer att ge förutsättningar för den här typen av analyser.

Med tanke på att det finns många olika mått som kan användas för skolans kvalitetsarbete är det viktigt att Skolverket tar fram lämpliga resultatmått på skolnivå som stöd för skolornas kvalitetsarbete. Skolverket avser därför att göra en genomgång som beskriver för- och nackdelar med de mått som finns samt vilka eventuella nya mått som bör introduceras i SIRIS.

6. Likvärdighet och rättvisa

Ansträngningarna att uppnå likvärdighet och rättsäkerhet vid bedömning och betygssättning bygger till stora delar på kvalitetsarbete på lokal nivå. Ett viktigt syfte med ett nationellt system för kunskapsbedömning är att bidra till att bedömningsgrunderna blir så likvärdiga som möjligt i landet. Förutsättningar för att systemet ska fungera väl är att kursplanerna används och förstås, att lärarna har den bedömarkompetens som behövs, och att systemet är genomskinligt, t.ex. att eleverna förstår vad som bedöms och betygsätts.

För att uppnå detta behöver ett nationellt system för kunskapsbedömning, som beskrivs ovan, bestå av flera olika delar som på olika sätt stödjer skolor, elever och lärare. Det är också viktigt att resultaten följs upp och analyseras på olika nivåer i skolsystemet.

Skolverket behöver fortsätta med att stärka kvaliteten i det nationella systemet för kunskapsbedömning. Förutom tidigare behandlade innehållsliga och tekniska frågor aktualiserar rättssäkerhets- och likvärdighetsfrågorna eventuellt starkare krav på sambedömning, olika insatser för att stärka lärares bedömarkompetens samt insatser för att stödja det lokala arbetet kring analyser av provresultat och betyg.

---

¹⁸ SALSA är Skolverkets Arbetsverktyg för Lokala SambandsAnalyser

Sambedömning

I ”Yttrande över betänkandet Tydlig och öppen. Förslag till en stärkt utbildningsinspektion”¹⁹ diskuterar Skolverket olika åtgärder för att ytterligare höja kvaliteten i rättningen av de nationella proven. T.ex. diskuterades möjligheten att reglera kravet på medbedömare (sambedömning). Även i betänkandet ”Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan”²⁰ diskuteras vikten av sambedömning.

De universitetsinstitutioner som på Skolverkets uppdrag utvecklar och konstruerar nationella prov har alla starkt betonat vikten av att lärare sambedömer prov för att höja kvaliteten i provsystemet. I de läraranvisningar som följer proven rekommenderas därför sambedömning.

Lärarenkäter i samband med de nationella provens genomförande visar att omfattningen av sambedömning varierar mycket beroende på svarsformat i provuppgiften. De muntliga delarna bedömer majoriteten av lärarna på egen hand. När det gäller de provdelar där eleverna producerar egna texter eller mer omfattande redovisningar är det en klar minoritet av lärarna som bedömer elevsvaren helt på egen hand.

Vid en studie av bedömaröverensstämmelse, som Skolverket nyligen genomfört, var slutsatsen att överensstämmelsen mellan bedömare är god eller till och med mycket god, men att den varierar mellan olika ämnen.²¹ Studien visar att proven i stort sett fungerar väl ur ett bedömningsperspektiv. Skolverket anser dock att ökade krav på sambedömning skulle leda till ökad bedömaröverensstämmelse bland lärare och vara ett effektivt sätt att höja kvaliteten på lärares bedömning av nationella prov. Sambedömning bidrar också till att stärka dialogen på och mellan skolor och kan ses som ett led i att förbättra arbetet med att kvalitetssäkra bedömning och betygssättning. Lärares bedömarkompetens bedöms alltså stärkas genom ökade krav på sambedömning.

Skolverket anser att krav på sambedömning bör regleras. Åtgärden bedöms dock bli kostnadshöjande för skolor och huvudmän. Skolverket kan om regeringen anser det vara angeläget att gå vidare med ett sådant förslag beräkna förslagets konsekvenser.

Bedömarträning

I olika sammanhang har lärares bedömarkompetens och behovet av kompetensutveckling diskuterats, t.ex. i betänkandet En hållbar lärarutbildning²². Skolverket kan i kunskapsbedömningssystemet erbjuda olika former av kompetensutvecklande material för bedömarträning och utveckling av bedömarkompetens.

Bedömarträning ingår som en viktig del i arbetet med bedömning av elevlösningar i internationella studier. Bedömarna ”övar” på exempel som bedömts av en ”expertgrupp” och gör därefter egna bedömningar som jämförs mot expertgruppens be-

---

¹⁹ Dnr 2008:1

²⁰ (SOU 2007:28)

²¹ Bifogas som bilaga till denna rapport.

²² SOU 2008:109

dömningar. Detta höjer kvaliteten på de bedömningar som görs och bidrar till att höja bedömaröverensstämmelsen. Även om förutsättningarna för en internationell studie med ett begränsat urval elever och ett nationellt prov som genomförs av samtliga elever i en årskurs skiljer sig åt, kan förfarandet tjäna som inspiration för det nationella systemet för kunskapsbedömning.

Skolverket planerar därför att ta fram material för bedömarträning inför införandet av nationella ämnesprov i engelska, matematik samt svenska och svenska som andraspråk i årskurs 6. Om de nya nationella proven för årskurs 6 ges första gången våren 2012 bör ett stödmaterial för bedömarträning finnas tillgängligt under hösten 2011.

Provbetyg och slutbetyg

Idag finns ingen reglering av vilken relationen ska vara mellan provresultat och betyg, mer än att de nationella proven ska vara ett stöd för lärare vid bedömning och betygssättning. Skolverkets bedömning har tidigare varit att denna fråga inte närmare bör regleras än vad som görs idag i förordning (1997:702) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet m.m. samt de rekommendationer som ges i Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitetsredovisning (SKOLFS 2006:18).

I ”Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan” diskuterades att proven bör styra betygssättningen i större utsträckning än vad som är fallet idag. Enligt utredarens bedömning ska rektor kunna begära skriftlig redovisning om läraren avser sätta slutbetyg som systematiskt avviker i förhållande till resultat i de nationella proven. Skolan ska även i sin kvalitetsredovisning ange orsakerna om slutbetyg avviker systematiskt från resultat på nationella prov. Utredaren föreslår dock inte att någon exakt relation mellan provbetyg och slutbetyg ska anges.

I samband med remissvaret på ”Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan” ställde sig Skolverket ”generellt positivt till att relationen mellan provresultat och slutbetyg jämförs och diskuteras på skolorna.”

Däremot är det problematiskt med en tydlig relation mellan provresultat och betyg genom en ”kvantitativ” modell, eftersom den skulle kunna bli för styrande på individ- eller gruppnivå. Den kan också anses vara i konflikt med en mål- och resultatstyrd skola.

Det finns önskemål om ett förtydligande av provens roll, dvs. att väsentligt tydligare än nu klargöra vad som från statens sida anses vara en lämplig relation mellan provresultat och betyg. Detta innefattar såväl aspekter av art och grad av samstämmighet och avvikelse från provbetyget vid betygssättning.

Skolverket kan om regeringen anser detta vara angeläget utreda konsekvensen för olika modeller för hur provbetyget kan användas inför betygssättning och hur detta kan regleras.